

UNELE OBSERVAȚII CU PRIVIRE LA ÎNCEPUTURILE PALEOLITICULUI SUPERIOR ÎN ZONA PRUTULUI MIJLOCIU

DE

VASILE CHIRICA

Problematica atit de complexă privind existența celor mai vechi locuiri aurignaciene din spațiul est-carpatic sau de pe întregul teritoriu al României constituie o constantă a preocupărilor arheologiei noastre din domeniul paleoliticului.

Fără intenția unui excurs în istoricul problemei, considerăm necesar să precizăm că cel puțin în ultimii ani, majoritatea lucrărilor elaborate de arheologii români tratează tocmai aceste aspecte ale epocii paleolitice. Ne referim la studiile cu caracter general¹ ori care au aspectul unor rapoarte de săpături², precum și la intervențiile din cadrul unor manifestări științifice cu caracter internațional³. La acestea se adaugă ultimele lucrări ale celor mai buni specialiști români din domeniul paleoliticului⁴. Așadar, la distanță de numai 107 pagini, prestigioasa publicație a Institutului de Arheologie din București a tipărit, în două numere consecutive, două studii cu aceeași tematică, dar cuprinzând spații geografice care se întrepătrund, ambele de o certă valoare științifică, evidențiată mai cu seamă prin publicarea aproape în întregime a materialelor arheologice rezultate din propriile săpături. De altfel, trebuie să precizăm că și cele două stațiuni paleolitice de bază luate în discuție, respectiv Ripiceni-Izvor și Mitoc-Valea Izvorului, se găsesc în același sector — epigenetic — al Văii Prutului, la distanță de aproximativ 10 km una de alta. Între acestea se află stațiunea paleolitică de la Mitoc-Malul Galben, situată la 200 m sud de Valea Izvorului și la aproximativ 9,800 km nord de Ripiceni-Izvor, în ale cărei

¹ M. Bitiri, *Cu privire la începuturile paleoliticului superior în România*, în *SCIVA*, 16, 1965, 1, p. 5—16; idem *Considerații asupra prezenței unor forme de unelte bifaciale în așezările paleolitice din România*, în *SCIVA*, 16, 1965, 3, p. 431—440; Al. Păunescu, V. Chirica, *Cercetări arheologice recente în zona Prutului Mijlociu*, în *An. Ac. Române, Memoriile Secției de Științe Istorice*, seria IV, tom. II, 1977, București, 1979, p. 57—69; Al. Păunescu, *Evoluția istorică pe teritoriul României din paleolitic până la începuturile neoliticului*, în *SCIVA*, 31, 1980, 4, p. 519—545; Fl. Mogoșanu, *Paleolitic și epipaleolitic*, în VI. Dumitrescu, Al. Bolomey, Fl. Mogoșanu, *Esquisse d'une préhistoire de la Roumanie*, București, 1983, p. 29—55; Al. Păunescu, *Cronologia paleoliticului și mezoliticului din România în contextul paleoliticului central-est și sud european*, în *SCIVA*, 35, 1984, 3, p. 235—265; V. Chirica, *Unele probleme privind paleoliticul superior la est de Carpați*, în *Hieracius*, V, Botoșani, 1983, p. 7—35; idem, *Paleoliticul din zona Prutului Mijlociu*, în *Acta MM*, III—IV, Vaslui, 1984, p. 9—44; idem, *Locuiri aurignaciene pe terasele Prutului dintre Ripiceni și Miorcani. Relațiile lor cu locuirile contemporane de pe terasele Bistriței*, în *Mem. Antiq.*, IX—X, Piatra Neamț, 1985, p. 19—44.

² M. Bitiri, *Cîteva date cu privire la paleoliticul de la Mitoc—Valea Izvorului*, în *Studii și Materiale*, Istoric, III, Seceava, 1973, p. 27—35; M. Bitiri, M. Cărciumaru, *Atelierele de la Mitoc—Valea Izvorului și locul lui în cronologia paleoliticului României*, în *SCIVA*, 29, 1978, 4, p. 463—480; M. Bitiri, M. Cărciumaru, P. Vasilescu, *Paleoliticul de la Mitoc—Valea Izvorului, specificul culturii și mediul său natural*, în *Hieracius*, I, 1979, p. 33—42.

³ M. Bitiri, *O nacial'nom etape verchnogo paleolita v Rumynii în Stratigrafija i periodizacija paleolita vostocnoij i central'noj Evropy*, Moscova, 1965, p. 34—37; idem, *Paläolithische Blattspitzen in Rumänien*, în *Quartär*, 18, Bonn, 1967, p. 139—154; idem, *Le culture aurignacienne dans le Nord de la Roumanie*, în *IXe Congrès UISPP*, Coll. XVI, *L'Aurignacien en Europe*, Nice, 1976, p. 51—74; Fl. Mogoșanu, *L'Aurignacien du Banat*, *ibidem*, p. 75—97; M. Bitiri, M. Cărciumaru, *Le milieu naturel et quelques problèmes du développement du Paléolithique supérieur sur le territoire de la Roumanie*, în *L'Aurignacien et le Gravettien (Périgordien) dans leur cadre écologique*, Nitra, 1980, p. 65—75; V. Chirica, *Le Paléolithique supérieur à l'est des Carpates*, în *X Congresso Internazionale UISPP*, Mexico City, *Actas*, p. 212—226; idem, *La chronologie relative et absolue des habitats aurignaciens et gravettiens sur le territoire de la Roumanie*, în *World Archaeological Congress: The Pleistocene Perspective*, I, 1986, p. 1—24; idem, *La genèse et l'évolution des cultures du paléolithique supérieur dans la zone du Prut Moyen à la lumière des dernières recherches archéologiques*, în *Coll. Int., La genèse et l'évolution des cultures paléolithiques sur le territoire de la Roumanie*, Iași, 1987, p. 25—40; M. Cărciumaru, *Les cultures lithiques du Paléolithique supérieur en Roumanie. Chronologie et conditions du milieu*, în *Coll. Int., La signification culturelle des industries lithiques*, Liège, *BAR*, Int. Series, 239, Oxford, p. 235—255 etc.

⁴ Al. Păunescu, *Începuturile paleoliticului superior în Moldova*, în *SCIVA*, 38, 1987, 2, p. 87—100; M. Bitiri-Ciortescu, *Paleoliticul de la Mitoc—Valea Izvorului. Probleme privind începutul paleoliticului superior pe teritoriul României*, în *SCIVA*, 38, 1987, 3, p. 207—223.

sedimente credem că am identificat resturile primelor locuiri aurignaciene din sectorul epigenetic al Prutului Mijlociu.

În vederea argumentării acestei afirmații considerăm necesară prezentarea în paralel a caracteristicilor celor trei obiective arheologice, în scopul de a încerca să evidențiem poziția stratigrafică și geocronologică a nivelurilor aurignaciene ce-și dispută vechimea pe scara cronologică a începuturilor paleoliticului superior din spațiul intra- și extracarpatic al României, urmînd să punctăm și locul primului nivel aurignacian de la Cetățica I-Ceahlău.

Din punct de vedere geomorfologic, locuirile de la Ripiceni-Izvor se află cantonate în terasa inferioară, de 10–12 m a Prutului, în timp ce acelea de la Malul Galben, într-un coluviu, iar acelea de la Valea Izvorului aparțin cu probabilitate terasei de 50–70 m (T IV din schema geomorfologică⁵), dar în nici un caz terasei „inferioare înalte” sau „terasei I”⁶; pe o terasă înaltă, situată deasupra terasei mijlocii de pe partea dreaptă a Bistriței⁷ este amplasată locuirea de la Cetățica I-Ceahlău.

Din punct de vedere al stratigrafiei geologice, situația este diferită în fiecare stațiune, datorită condițiilor de sedimentare și a formei de relief. Astfel, la Ripiceni-Izvor, toate nivelurile de locuire umană, începînd cu Musterianul timpuriu și sfîrșind cu acelea aparținînd unor epoci postpaleolitice, se află cantonate în acumulativul unei terase inferioare, a cărei alcătuire geologică, constatată în imediata vecinătate a stațiunii, este următoarea: calcare recifale bugloviene la bază, apoi: argile și marne sarmatice, prundișuri și nisipuri cuaternare, luturi nisipoase și sol actual⁸. Considerațiile litologice și paleopedologice relevă, în profilul stratigrafic al săpăturilor sistematice: 1) existența unui strat inferior, cu o grosime de aproximativ 3 m, alcătuit din pietrișurile din baza oricărei terase, urmate de aluviuni cu textură nisipoasă și apoi cu textură mijlocie, peste care se suprapun aluviuni argiloase; 2) un depozit superior, de peste 7 m grosime, prezentînd toate caracteristicile loessului, fără a putea fi evidențiate soluri evaluate pentru a fi considerate formațiuni reper⁹. În tabelele I–III se preconiza existența locuirii aurignaciene începînd cu adîncimea de 3,50 m¹⁰.

La Mitoc-Valea Izvorului, dacă stațiunea se află pe terasa a IV-a, aceasta ar trebui să aibă următoarea succesiune geologică: calcare recifale bugloviene, nisipuri și prundișuri de dimensiuni mijlocii, nisipuri cu granulație mai fină și apoi luturi loessoide¹¹. Pe baza săpăturilor arheologice și a sondajelor stratigrafice efectuate de M. Bitiri, M. Cărciumaru a identificat aici un strat lutos-slab nisipos, situat între 100–350–450 cm, urmat de cel nisipos-lutos, între 70–100 cm și de cel lutos-nisipos, între 70–50 cm, partea superioară a profilului fiind alcătuită de Orizontul A, negru-prăfos (cernoziomul)¹², precizîndu-se că materialele litice aparținînd paleoliticului superior se află dispersate într-o zonă „confuză din punct de vedere stratigrafic” și cu trăsături „heterogene ale depozitului înspre suprafață”, ceea ce demonstrează faptul că „în timpul sedimentării straturilor din această vreme s-au produs o serie de spălări ce au dus la amestecarea sedimentului și inclusiv a materialului arheologic”¹³.

La Mitoc-Malul Galben, prima secvență stratigrafică a fost furnizată prin cercetările întreprinse de N.N. Moroșan: sol vegetal, în grosime de la 0,30 la 0,85 m, urmat de: 5,20 m loess tipic galben, 0,10 m sol fosil aparținînd paleoliticului superior, 1 m loess cu o structură asemănătoare celui de la partea superioară, 1,20 m loess nisipos ușor argilos¹⁴. Pe baza cercetărilor din anii 1956–1957 s-a stabilit că la baza terasei se află pietrișuri și nisipuri situate pe roca suport, alcătuită din bolovani de silix, după care urmează un sol fosil, mai închis la culoare, depuneri paralele ale unor argile de inundație, de culoare albăstruie, cu lentile de soluri fosile, apoi depuneri de loess, uniforme din punct de vedere al culorii și granulației, intercalate de straturi de sol aluvionar, benzi de nisipuri în alternanță cu luturi și, în sfîrșit, cernoziomul. Tot atunci s-a stabilit că baza acestei „terase” a fost sculptată în Mindell-Riss, benzile de argilă și soluri fosile aparțin interglaciațiunii Riss-Würm, iar depunerile ulterioare, Würmului¹⁵.

În 1978 au fost reluate cercetările în această mare stațiune paleolitică, ajungîndu-se pînă la nivelul de 10,50–10,65 m, observînd că, sub solul actual, gros de aproximativ un metru, se află un nivel de tranziție, galben-roșcat, sub care, între aproximativ 3,30–4,50 m se află mai multe benzi de nisipuri în alternanță cu argile, de grosimi variabile; urmează un pachet de loess tipic în grosime de circa șapte metri, avînd zone de pigmentație alcătuită din oxizi de fier; spre bază, două lentile cu mulți carbonați de calciu stabilesc înclinarea generală a întregului sediment. Cele patru niveluri de locuire aurignaciană se situează în solul galben-roșcat, între 8,70–10,65 m, mai închis la bază, sol ce ar putea aparține interstadiului Hengelo (Würm I–II).

⁵ V. Băcăuanu, *Cîmpia Moldovii. Studiu geomorfologic*, București, 1968, p. 153.

⁶ M. Bitiri, *op. cit.*, 1987, p. 208.

⁷ C. S. Nicolăescu-Plopșor, Al. Păunescu, Fl. Mogoșanu, *Le Paléolithique de Ceahlău*, în *Dacia*, N. S., X, 1966, p. 63.

⁸ V. Băcăuanu, *op. cit.*, p. 151, fig. 56.

⁹ Al. Păunescu, Ana Conea, Marin Cărciumaru, Venera Codarcea, Al. V. Grossu, R. Popovici, *Considerații arheologice, geocronologice și paleoclimatice privind aşezarea Ripiceni-Izvor*, în *SGV.A.*, 27, 1976, 1, p. 9.

¹⁰ *Ibidem.*

¹¹ V. Băcăuanu, *op. cit.*, p. 155 și urm.

¹² M. Bitiri, M. Cărciumaru, *op. cit.*, 1978, p. 466, fig. 1; M. Bitiri-Ciortescu, *op. cit.*, p. 209.

¹³ M. Bitiri, M. Cărciumaru, *op. cit.*, p. 468.

¹⁴ N. N. Moroșan, *Le Pléistocène et le Paléolithique de la Roumanie du Nord-Est*, în *AIGR*, XIX, București, 1938, p. 59.

¹⁵ C. S. Nicolăescu-Plopșor, *Cercetările de la Mitoc*, în *Materiale VI*, 1959, p. 12.

În sfârșit, a patra stațiune, cea de la Ceahlău-Cețățica I, a fost cercetată în următoarea stratigrafie geologică: sol vegetal (0,25—0,30 m grosime), loess galben, fin, prăfos, de 0,20—0,25 m grosime, sol fosil brun-roșcat cu desprinderi prismatice verticale, de 0,30—0,50 m grosime, loess galben-roșcat (pseudo-mycelian spre bază), de 1,40—1,50 m grosime, materiale rulate cu grosimea de 0,30 m și aluviunile din baza terasei, precizându-se faptul că primul nivel de locuire aurignaciană a fost identificat la adâncimea de 2,30—2,50 m, în depuneri rulate, aparținând interstadiului Würm I—II¹⁶.

Stratigrafia arheologică este tot atât de diversificată ca și cea geologică, în funcție de condițiile de paleo-mediu și de situația geomorfologică, specifice nu numai fiecărui bazin hidrografic, ci și fiecărei microzone din sectorul epigenetic al văii Prutului. În felul acesta constatăm că la Ripiceni-Izvor și Mitoc-Valea Izvorului această situație pare a fi confuză și încă insuficient clarificată sub aspect arheologic. Astfel, în prima stațiune menționată au fost delimitate șase niveluri aparținând paleoliticului mijlociu, suprapuse de locuri atribuite Aurignacianului, Gravettianului și postpaleoliticului. Între ultimul nivel musterian și primul strat aurignacian a fost identificată o depunere sterilă arheologic și faunistic, în grosime ce variază de la 50—80 cm (în studiul din 1976) la 25—70 cm (în studiul din 1987). În ceea ce privește existența unuia sau a mai multor niveluri aurignaciene, studiile de până acum prezintă situații diferite. Astfel, în primul raport arheologic, se precizează, în planul săpăturilor, existența a trei niveluri aurignaciene, situate stratigrafic între 3,30—4,70 m¹⁷. Tot aici a fost cartată singura vatră aurignaciană, identificată la adâncimea de 4,10 m (niv. II), dar se mai menționează faptul că între nivelurile musteriene V și VI a fost dezvelită o altă vatră aurignaciană¹⁸. În ceea ce privește resturile faunistice și caracteristicile utilajului litic, se precizează existența resturilor de cal și urs în nivelul III, ca și o relativă sărăcie a uneltelor, care prezintă unele trăsături musteriene spre baza profilului¹⁹. În 1970, în Anexa 4 a sint prezentate statistic tipurile de unelte aparținând Aurignacianului I (inferior) din stratul III, nivel I de la Ripiceni-Izvor²⁰, dar acesta nu poate fi raportat la nivelul 1 a sau 1 b, identificate în ultimul studiu²¹ și nici nu se precizează câte niveluri aurignaciene au fost depistate aici. În 1980 se precizează existența unei vetre de foc la nivelul aurignacian, fiind oferită și vârsta acestui nivel²². Un singur nivel aurignacian a fost semnalat și în studiul privind cercetările pluridisciplinare, din 1976, iar ca resturi faunistice, *Equus caballus fossilis*, *Bos s. Bison*, *Cervus elaphus* și *Sus scrofa*. Acest nivel are o grosime de 120—165 cm, iar din cele trei tabele reiese că din punct de vedere stratigrafic Aurignacianul a evoluat între 1,90—3,50 m²³, în timp ce în sinteza publicată în 1987, grosimea celor două niveluri aurignaciene (I a și I b) variază între 25 și 50 cm. În sinteza publicată în 1984, stratul I b este considerat a fi primul nivel aurignacian timpuriu, a cărui parte superioară este datată la $28\,420 \pm 400$, vîrstă considerată ca verosimilă²⁴, deși în studiile anterioare marja de incertitudine este de ± 700 de ani²⁵. În sfârșit, în ultimul studiu sint identificate cele două niveluri aurignaciene, I a și I b, a căror grosime variază între 0,20—0,25 și 0,50 m²⁶, fără însă a fi precizat locul acestora în profilul arheologic al stațiunii. Așadar poziția stratigrafică a locuirilor aurignaciene de la Ripiceni-Izvor nu pare a fi precizată cu suficientă claritate. Există, se pare, unele neconcordanțe între minuțiozitatea cu care au putut fi delimitate două niveluri de locuire pe un profil de numai 0,20—0,50 m și diferențierile precizate în diverse studii cu privire la grosimea reală, stratigrafică, a acestor locuri de la începutul paleoliticului superior est-carpatic. O altă neconcordanță apare în ceea ce privește numerotarea nivelului sau nivelelor aparținând Aurignacianului: Strat III, nivel I (în 1970), nivel 8 (în 1976) și nivelurile I a și I b (în 1987).

La Mitoc-Valea Izvorului, autoarea cercetărilor precizează în fiecare studiu existența unui singur nivel de locuire, indentificînd chiar un *facies* de tip Mitoc, bazat pe unicitatea situației cînd într-un singur nivel de locuire există piese de certă tehnică și tipologie musteriană, alături de acelea aparținînd paleoliticului superior²⁷, deși alți specialiști iau în discuție în primul rînd caracteristicile tipologice, delimitînd în felul acesta, două niveluri de locuire, unul aparținînd paleoliticului mijlociu și al doilea, celui superior²⁸. Pe baza cercetărilor complexe, s-a estimat că materialul litic cel mai abundent aparține condițiilor deosebit de prielnice oferite de climatul din vremea interstadiului Ohaba, deci între aproximativ 1,90—0,80 m, dar fiind marcat de o deosebită probitate științifică, studiul din 1978 precizează

¹⁶ C. S. Nicolăescu-Ploșșor, Al. Păunescu, Fl. Mogoșanu, *op. cit.*, p. 63.

¹⁷ Al. Păunescu, *Sur la succession des habitats paléolithiques et postpaléolithiques de Ripiceni-Izvor*, in *Dacia*, N.S., IX, 1965, p. 5—31.

¹⁸ *Ibidem*, pl. I și p. 9.

¹⁹ *Ibidem*, p. 21—22.

²⁰ Al. Păunescu, *Evoluția uneltelor și armelor de piatră cioplită descoperite pe teritoriul României*, București, 1970, p. 118.

²¹ *Idem*, *op. cit.*, 1987, p. 88—89.

²² *Idem*, *op. cit.*, 1980, p. 531.

²³ Al. Păunescu, Ana Conea, M. Cărciumaru, Venera Codarcea, Al. V. Grossu, R. Popovici, *op. cit.*, p. 7 și fig. 1—3.

²⁴ Al. Păunescu, *op. cit.*, 1984, p. 238.

²⁵ Al. Păunescu, Ana Conea, M. Cărciumaru, Venera Codarcea, Al. V. Grossu, R. Popovici, *op. cit.*, p. 8; Al. Păunescu, *op. cit.*, 1980, p. 531.

²⁶ Al. Păunescu, *op. cit.*, 1987, p. 87.

²⁷ Cf. studiile publicate de M. Bitiri în *SCIV*, 16, 1965, 1, p. 5—16; 16, 1965, 3, p. 431—449; *StMat Suceava*, IV, Suceava, 1973, p. 27—35; *Quartär*, 18, Bonn, 1967, p. 139—154 etc.

²⁸ Al. Păunescu, P. Șadurschi, V. Chirica, *Repertoriul Botoșani*, I, București, 1976, p. 191; V. Chirica, *Așezările paleolitice de la Mitoc. Rezumatul tezei de doctorat*, Iași, 1980; Al. Păunescu, *op. cit.*, 1987, p. 98—99.

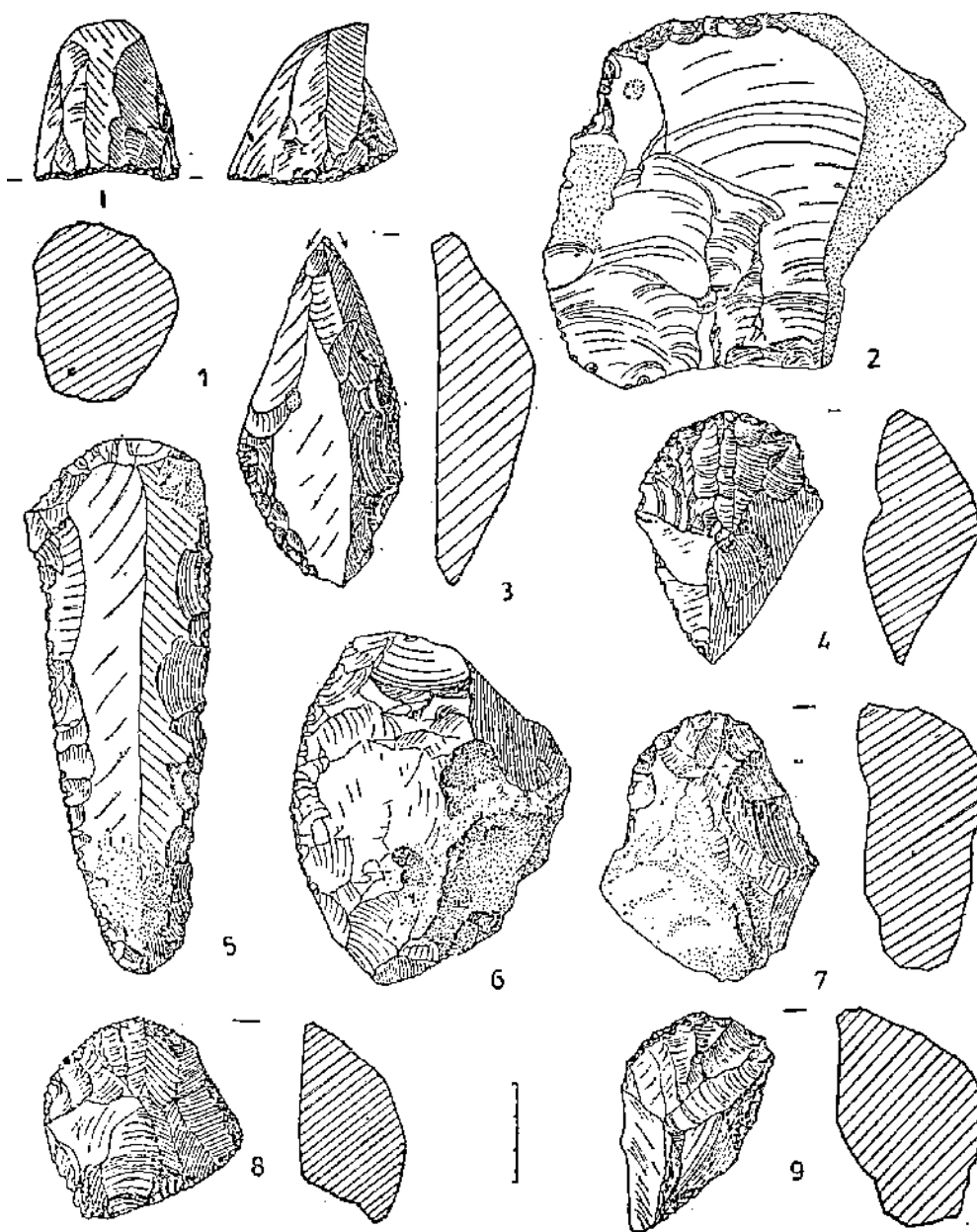

Fig. 1. Mitoc-Malul Galben. Aurignacian inferior. 1-9, Unelte din silix.

atit remanierele din partea superioară a profilului, cât și spălările care au determinat amestecarea materialului arheologic ²⁹.

La Mitoc-Malul Galben, încă N. N. Moroșan a observat, pe baza deschiderilor naturale, existența unor materiale litice aparținând paleoliticului superior, sub adâncimea de 5 m ³⁰, iar cercetările din anii 1956-1957 au relevat suprapunerea Aurignacianului peste locurile musteriene, fără intermediul unui nivel steril arheologic și faunistic ³¹. Prin reluarea cercetărilor arheologice, putem căștima existența unui număr de patru niveluri arheologice aurignacice, situate între 7,85 și 10,65, deși vatra de la adâncimea de 7,85 m este relativ izolată, fără material arheologic destul de concludent în strat ³². Stațiunea

²⁹ M. Bitiri, M. Cărciumaru, *op. cit.*, 1978, p. 468.

³⁰ N. N. Moroșan, *op. cit.*, p. 59-60.

³¹ C. S. Nicolăescu-Ploșor, N. Zaharia, *op. cit.*

³² Aceste aprecieri pot fi considerate încă preliminare,

datorită caracterului încă foarte restrâns al săpăturilor (circa 140 mp față de peste 3 600 mp la Ripiceni-Izvor, 475 mp la Mitoc-Valca Izvorului și 220 mp la Cetățica I - Ccahlu). Cf. și V. Chirica, *op. cit.*, 1987, p. 27.

de la Cetățica cuprinde două niveluri aurignaciene, dintre care primul, cu o grosime de 0,35—0,38 m, este atribuit paleoliticului superior timpuriu. Aurignacianul de aici este suprapus de alte trei niveluri de locuire aparținând Gravettianului.³⁹

Coroborarea observațiilor stratigrafice cu analiza temeinică, tehnico-tipologică a utilajelor litice, contribuie la o cit mai deplină înțelegere a caracteristicilor unui nivel de locuire umană paleolitică, a încadrării sale cit mai exacte din punct de vedere cultural și cronologic. În acest sens, cea mai completă analiză a utilajului litic a fost oferită de către Al. Păunescu, pentru cele două niveluri de locuire aurignaciană identificate în marea stațiune de la Ripiceni-Izvor⁴⁰. În acest cadru se remarcă preponderența tehnicii specifice paleoliticului mijlociu, prin faptul că uneltele cioplite pe așchii predomină față de acelea rezultate din prelucrarea lamelor. Pare a fi surprinzător de mare indicele Levallois. Dacă la indicele Levallois, calculat de autorul săpăturilor numai pentru unelte (30,50% în ambele niveluri) se mai adaugă așchiile, lamele și virfurile Levallois, precum și piesele de certă factură mustertiană (racloare, bifaciale) constatăm că în Aurignacianul de la Ripiceni-Izvor componenta mustertiană este net superioară față de caracteristicile specifice paleoliticului superior, chiar și în fazele sale de început. De altfel, din succintele observații stratigrafice, se pare că nivelul steril ce desparte locuirile paleoliticului mijlociu de acelea aparținând următoarei etape, are aceeași grosime ca și cele două straturi aurignaciene. În această situație, poate nu ar fi exclus ca, măcar în parte, unele piese (racloare, denticulate, „encoche”) să aparțină, de fapt, nivelului VI mustertian, cu atât mai mult cu cât, așa cum a remarcat și autorul cercetărilor, unele forme de unelte sînt asemănătoare cu acelea din nivelurile mai vechi, aparținînd Mustertianului. Prezența unor tipuri de unelte cu funcționalitate dublă, neincluse în lista-tip (racloul-burin, burinul nucleiform-rabot), ca și a nucleelor discoidale ori globulare, imprimă întregului utilaj litic un pronunțat caracter arhaic, astfel că, în lipsa unor condiții stratigrafice atît de minuțios stabilite, materialele ar putea fi aproape în totalitate atribuite unei locuiri aparținînd Mustertianului final. De altfel, la această incertitudine contribuie și neconcordanțele de ordin stratigrafic ori cu privire la tipologia inventarului litic și a resturilor faunistice, ce pot fi constatate în diferitele studii elaborate de autorul cercetărilor⁴¹.

Utilajul litic de la Mitoc-Valea Izvorului a fost, de asemenea, studiat și prezentat în mai multe studii⁴², în care, ca și la Ripiceni-Izvor, se pot constata unele neconcordanțe tipologice. Mai întîi, s-a precizat, încă din 1978, că „spălările identificate la circa 80 și 110 cm au redus adîncimea la care se găsește stratul paleolitic și alături de numeroasele crotovine au făcut ca piese litice specifice acestuia să fie antrenate în straturile superioare și amestecate între materialele arheologice proprii altor epoci, după cum crăpăturile sau alte fenomene au înlesnit probabil uneori pătrunderea unor exemplare, în adîncime. În aceste condiții stratul paleolitic nu poate fi strict delimitat și nici subîmpărțit în niveluri reale”⁴³. Așa s-ar putea explica faptul că între 1978 și 1987, numărul burinelor a crescut de la 11 la 27, al bifacialelor, de la 10 la 32, al raclorilor, de la 8 la 10, rămînd constant numărul gratoarelor (31), al lamelor și așchiilor trunchiate (12), al străpungătoarelor (7). Un alt tabel tipologic și statistic, realizat în 1980⁴⁴ cuprinde un număr diferit de tipuri specifice: 45 raclorile (12,86%), 40 așchii și lame denticulate sau cu scobituri retușate (11,43%), 39 gratoare (11,14%), 11 burine (3,14%), 12 străpungătoare, dintre care 6 pe așchii și lame Levallois (3,43%), 16 bifaciale (4,57%), 115 piese denticulate (32,85%), 343 piese (așchii, lame, virfuri) Levallois, la care se pot adăuga unelte cu funcționalitate dublă sau multiplă (gratoar-burin-raclor, raclor-burin, cuteau a dos-raclor) etc. Pe baza caracteristicilor tehnico-tipologice am putut stabili atunci Indicele Levallois tipologic=44,53%, Indicele raclor total=12,86%, Indicele bifacial=4,57%, stabilind că Grupele I—II, specifice paleoliticului mijlociu intrunesc un procentaj de 72,22%, iar a III-a, atribuită paleoliticului superior, reprezintă doar 19,57%⁴⁵. În această situație ar putea fi relativ ușor reperate două niveluri tehnico-tipologice, postulate de Al. Păunescu pe baza aceluiași criterii⁴⁶. Asupra unor elemente de incertitudine de la Valea Izvorului și-a manifestat opinia sa și Fl. Mogoșanu⁴⁷, deși materiale tehnico-tipologice atît de diferite au fost identificate și în alte complexe paleolitice din Europa⁴⁸. Pe de altă parte, dacă prezența unui număr atît de ridicat — 176 — de piese denticulate sau cu scobituri retușate (*encoche*) poate să constituie un indice de diferen-

³⁹ C. S. Nicolăescu-Plopșor, Al. Păunescu, Fl. Mogoșanu, *op. cit.*, 1966, p. 63 și urm.; unde sînt semnalate patru niveluri de locuire, dintre care, două aparțin Aurignacianului și două Gravettianului; Al. Păunescu, *op. cit.*, 1987, p. 94.

⁴⁰ Al. Păunescu, *op. cit.*, 1987, p. 88 și urm.

⁴¹ *Idem*, *op. cit.*, 1965; Al. Păunescu, Ana Conca, M. Cărciumaru, Venera Codarcea, Al. V. Grossu, R. Popovici, *op. cit.*, p. 8; Al. Păunescu, *op. cit.*, 1984, p. 247—248; *idem*, *op. cit.*, 1987, p. 87 și urm.

⁴² M. Bitiri, *op. cit.*, în *SCIV*, 16, 1965, 1, p. 6 și urm.; *idem*, *op. cit.*, în *SCIV*, 16, 1965, 3, p. 431 și urm.; *idem*, *op. cit.*, 1973, p. 27—35; M. Bitiri, M. Cărciumaru, *op. cit.*, 1978, p. 463 și urm.; *idem*, *op. cit.*, 1980, p. 65—73; M. Bitiri,

op. cit., 1987, p. 211; V. Chirica, *Așezările paleolitice de la Mitoc*, ms., 1980.

⁴³ M. Bitiri, M. Cărciumaru, *op. cit.*, 1978, p. 468—469.

⁴⁴ Acest tabel a fost întocmit pe baza informațiilor oferite de Al. Păunescu, care a studiat în detaliu întregul utilaj litic de la Valea Izvorului.

⁴⁵ V. Chirica, *op. cit.*, 1980, tabelul I și anexa 1.

⁴⁶ Al. Păunescu, *op. cit.*, 1987, p. 98.

⁴⁷ Vl. Dumitrescu, Al. Bolomey, Fl. Mogoșanu, *op. cit.*, p. 41.

⁴⁸ K. Valoch, *Le début du paléolithique supérieur en Moravie, in La genèse et l'évolution des cultures paléolithiques sur le territoire de la Roumanie*, Iași, 1987, p. 41—46.

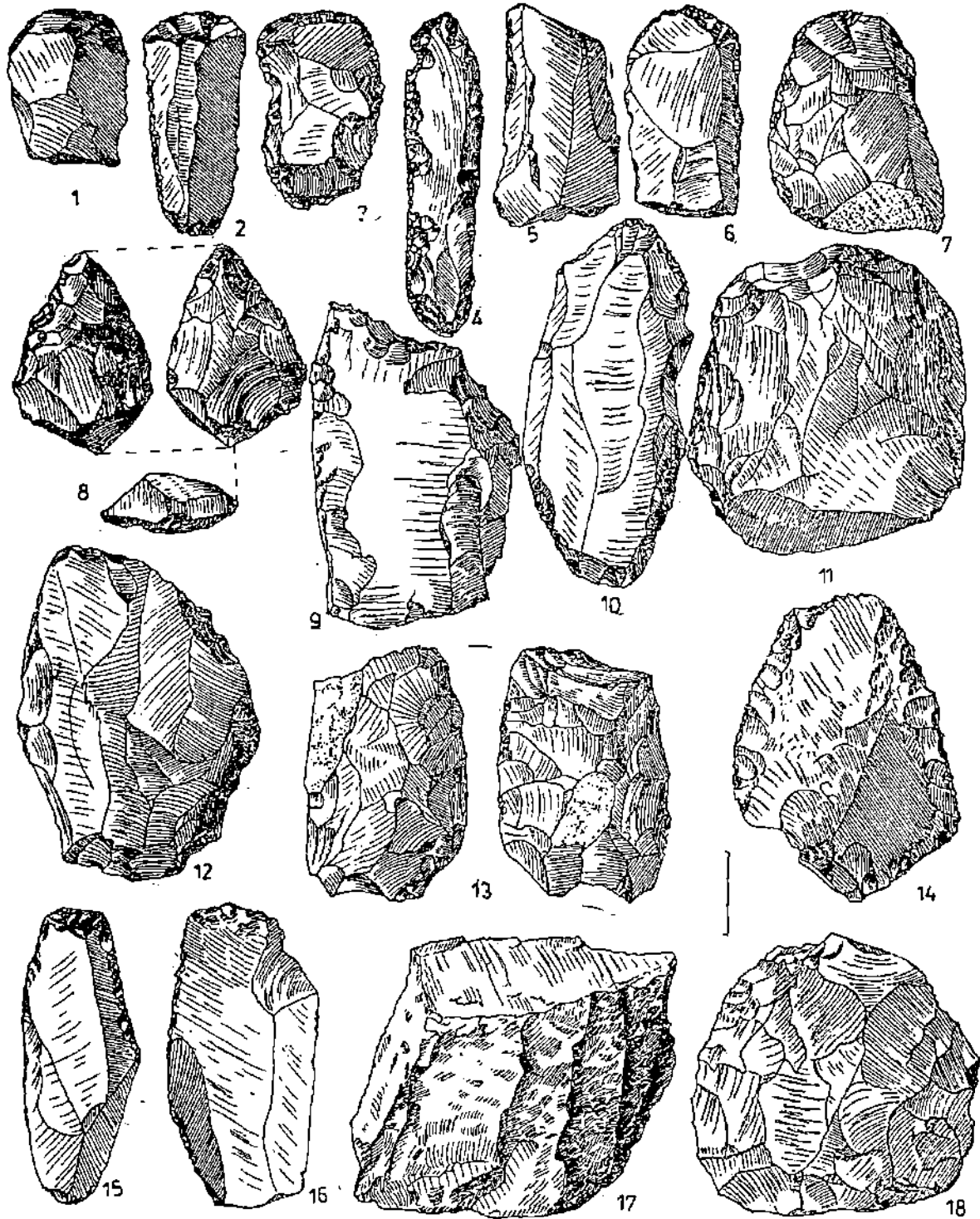

Fig. 2. Cetățica I—Ceahlău. Aurignacian inferior. 1—18, Piese litice (după C. S. Nicolăescu-Plopșor, Al. Păunescu, Fl. Mogoșanu).

tiere a paleoliticului mijlociu de cel superior, același principiu s-ar putea aplica în studierea și atribuirea culturală a celor două niveluri aurignaciene de la Ripiceni-Izvor, unde denticulatele și piescele cu *encoche* se află în număr total cvasiidentice cu cel de la Valea Izvorului — 177.

La Mitoc-Malul Galben, datorită caracterului încă restrins al săpăturilor, întocmirea unei liste-tip a uneltelor din nivelurile aurignaciene nu poate fi realizată, întrucât ar putea conduce la concluzii incerte. Pentru exemplificare, precizăm că la adâncimea de 10,50—10,65 m a fost identificat ipotetic primul strat aurignacian, dar numai prin două secțiuni (B 1-5 și D 1-5), deci în suprafață de numai 20 mp. În stadiul actual al cercetărilor, putem preciza doar că se remarcă nivelul de la 8,60—8,75 m, cu nu mai puțin de șapte gratoare carenate (identice cu acelea descoperite la 9,20 și 10,40 m), precum și acela de la 9,10—9,20 m, cu șase gratoare carenate, în timp ce au fost identificate doar trei racloare, toate la adâncimea de 9,55—9,65 m. Gratoarele carenate sînt cioplite pe așchii scurte și groase, dînd impresia unor nuclee epuizate și transformate în unelte prin rețușele oblice, mai mărunte spre marginea activă a piesei și mai largi pe suprafața sa dorsală. Identitatea formelor de la 8,60—8,75 m cu acelea de la 10,50—10,65 poate crea impresia că, deși cele două niveluri sînt despărțite printr-o depunere de aproximativ 2 m, ar putea aparține aceluiași stadiu cultural și tehnico-tipologic. Alte gratoare carenate, dintre care unul dublu, sînt realizate pe lame masive, desprinse din nuclee de formă cvasiprismatică, în timp ce racloarele au ca suport tehnic așchiile desprinse din nuclee discoidale sau globulare. Evident, au fost descoperite și alte gratoare, majoritatea convexe (unul singur *à museau*), toate provenind din rețușarea unor lame de dimensiuni medii. Precizăm însă faptul că un studiu detaliat, tehnic și tipologic va putea fi realizat numai după decaparea unei zone mai mari din suprafața de locuire, în urma căreia componența tipologică a utilajului va putea fi substanțial îmbogățită.

Lipsa unor piese bifaciale (în actualul stadiu al săpăturilor) ar putea crea impresia unei cezuri între locuirile musteriene și acelea aurignaciene, dar nu este exclus ca Musterianul de la Mitoc să aparțină unui facies în care astfel de forme erau necunoscute sau neutilizate, avînd în vedere lipsa totală a lor și în sondajele stratigrafice realizate aici în anii 1956 și 1957. Pe baza acestor considerente, prezența destul de numeroasă (în raport cu suprafața săpată) a gratoarelor carenate, la care se adaugă racloarele, forme specifice Aurignacianului de început, estimăm că din punct de vedere stratigrafic și tehnic, această etapă nu a fost contaminată de atît de numeroasele piese musteriene, ca la Valea Izvorului și Ripiceni-Izvor. Din acest punct de vedere, dacă la Malul Galben am identificat în mod cert o secvență de locuire de la începutul paleoliticului superior, și dacă descoperirile de la Valea Izvorului aparțin în *mod real* și în totalitate unei etape contemporane, frapază lipsa de omogenitate a două complexe tehnico-tipologice situate la distanță atît de mică unul de altul. Această lipsă de identitate, ca și precizarea că la Valea Izvorului destul de multe materiale (inclusiv piese cioplite bifaciale) au fost identificate și la suprafața solului, ori în stratul supus lucrărilor agricole, ar putea constitui un argument privind existența, deocamdată ipotetică, a unei așezări musteriene la Valea Izvorului, suprapusă de o locuire dintr-o etapă aurignaciană ce ar putea fi contemporană cu ultimul nivel atribuit acestei culturi de la Malul Galben, datat, ca și cel de la Ripiceni-Izvor, la aproximativ 28 000 de ani B. P.

În sfîrșit, a patra stațiune din spațiul est-carpatic al României, cu un prim nivel de locuire atribuit Aurignacianului de început, Cetățica I de la Ceahlău, conține, pentru această etapă a paleoliticului superior, un utilaj litic relativ sărac, a cărui componență nu comportă diferențieri notabile în funcție de lucrările în care studiul tehnico-tipologic a fost realizat cu multă pertinență⁴³. Așa cum am mai precizat⁴⁴, alături de nivelul I Aurignacian de la Malul Galben, cel similar de la Cetățica I pare să reprezinte, într-adevăr, prima locuire aurignaciană de pe teritoriul Moldovei.

Originea acestei locuiri de la Cetățica I comportă încă unele discuții. Astfel, dacă la Ripiceni-Izvor și Mitoc-Valea Izvorului atît de numeroasele piese de certă factură musteriană aparțin cu certitudine orizonturilor arheologice stabilite stratigrafic, și avînd în vedere faptul că (cel puțin la Ripiceni-Izvor) ele suprapun diverse locuiri din paleoliticul mijlociu, originea lor locală, dintr-un Musterian întîrziat, pare a fi în afara oricăror incertitudini. Aceași origine, stratigrafică și tehnico-tipologică o atribuim și primei locuiri aurignaciene de la Malul Galben, dar dintr-un alt facies musterian decît cel de tradiție acheuleană de debitaj Levallois. La Cetățica I-Ceahlău, originea culturală și tehnico-tipologică pare a fi tot cea musteriană, iar primul grup uman care a populat terasa Bistriței în acel loc a putut veni din două direcții diferite. Un prim loc de origine ar putea fi constituit de peșterile carpatice (unde, la nivelul Musterianului tehnica bifacială era bine cunoscută și utilizată), ce au fost părăsite, în cea mai mare parte, la sfîrșitul paleoliticului mijlociu. În interstadiul W 1—2, cînd condițiile climatice s-au ameliorat simțitor, obstacolul Carpaților Răsăriteni a putut fi depășit, iar depresiunea subcarpatică externă a oferit condiții de mediu deosebit de prielnice locuirii umane. Persistența tehnicii bifaciale, ca și utilizarea materiilor prime de origine locală, ar putea constitui un argument concludent în acest

⁴³ C. S. Nicolăescu-Ploșșor, Al. Păunescu, Fl. Mogoșanu *op. cit.*, p. 63; Al. Păunescu, *op. cit.*, 1970, p. 120; idem, *op. cit.*, 1987, p. 95.

⁴⁴ V. Chirica, *op. cit.*, *ActaMM*, III—IV, 1981—1982, p. 15 și urm.; idem, în *MemAntiq.*, IX—X, 1985, p. 30 și urm.; idem, în *Col. Int. La genèse et l'évolution des cultures paléolithiques sur le territoire de la Roumanie*, 1987, p. 26 și urm.

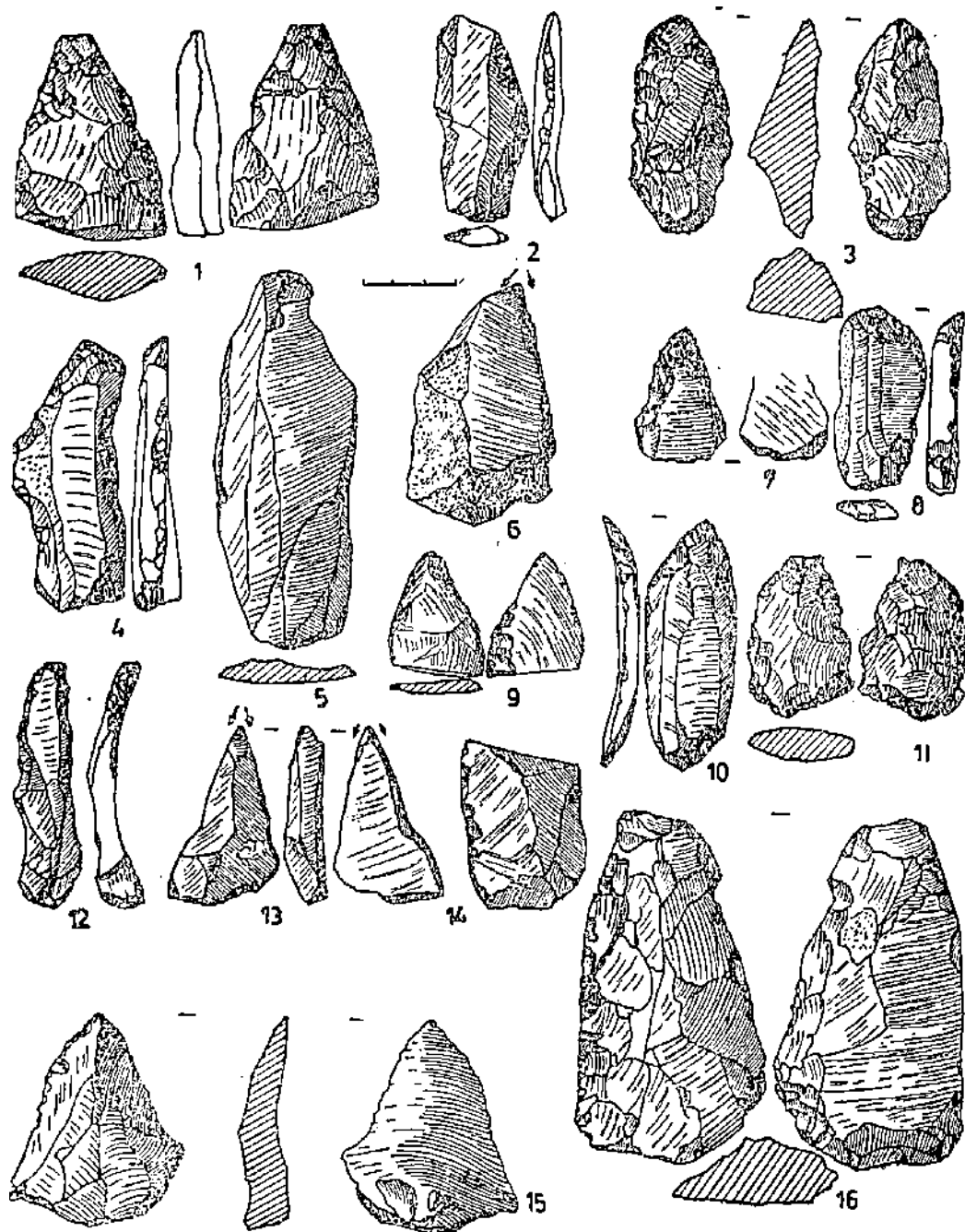

Fig. 3. Ripiceni - Izvor. Piese de silix. 1-2, 4-6, 9, 12-14, nivel aurignacian Ia ; 3, 7-8, 10-11, 15-16, nivel aurignacian Ib (după Al. Păunescu).

sens. Al doilea spațiu de origine l-ar putea constitui zona Prutului Mijlociu, atât de bogată în așezări aparținând paleoliticului Mijlociu. Acest al doilea loc de origine ar putea avea un grad mai mare de certitudine având în vedere faptul că printre rocile utilizate ca materie primă, Al. Păunescu menționează și „silixul cenușiu închis sau negricios”⁴⁵, ce ar putea să provină din depozitele de pe Prutul Mijlociu.

Un alt element deosebit de important îl constituie geocronologia locurilor aflate în studiu, pe care o vom prezenta odată cu datele de cronologie absolută.

⁴⁵ Al. Păunescu, *op. cit.*, 1987, p. 97.

După cum se știe, cu ocazia cercetărilor complexe, interdisciplinare asupra stațiunii de la Ripiceni-Izvor, locuirea aurignaciană de aici, stabilită stratigrafic într 1,90—3,50 m, a fost încadrată în oscilația climatică Herculană I, precizându-se că o vatră situată la *partea inferioară a stratului aurignacian*, a dat vârsta de $26\,470 \pm 700$ i.e.n. — Bln-809 (= $28\,420 \pm 400$ B.P. — Bln — 809)⁴⁶. Ulterior această oscilație a fost paralelizată cu oscilația europeană Tursac⁴⁷, stabilindu-se aceeași vîrstă pentru locuirea aurignaciană de la Ripiceni-Izvor. Se ivesc însă o serie de neconcordanțe. Mai întii, trebuie să precizăm că la vremea respectivă corelațiile propuse de M. Cărciumaru au fost corect stabilite, dar ulterior s-au adăugat noi serii de datări prin carbonul radioactiv, astfel că în prezent oscilația climatică Tursac pare să se dateze la $23\,180 \pm 1\,500$ B. P.⁴⁸. Poziția stratigrafică a vetrei aurignaciene diferă de la un studiu la altul. Astfel, în 1980, se precizează că vatra aparține *nivelului aurignacian*, iar în 1985 și 1987 se menționează că ea era situată *la partea superioară a nivelului I (I b)*. Pe de altă parte, dacă vatra în discuție a fost dezvelită la adîncimea de 4,10 m, iar nivelul aurignacian se situează stratigrafic între 3,50—1,90 m (pe baza profilului publicat în 1976), rezultă că ea ar putea aparține stratului steril ce desparte orizonturile musteriene de acelea aurignaciene. În sfîrșit, admitînd că probele de cărbune au fost prelevate totuși din partea superioară a nivelului aurignacian I b, dar intrucît „cele două niveluri aurignaciene de la Ripiceni-Izvor au o grosime ce variază între 0,20—0,25 și 0,50 m”⁴⁹, pare dificil de admis că o atare depunere s-a efectuat în aproximativ patru mii de ani, pentru a situa începutul locuirii aurignaciene pe la 32 000 B. P. De altfel, dacă partea superioară a nivelului musterian IV din această mare stațiune se datează la $40\,200 \pm 1\,100$ B. P. (Gr.N—9210), și avînd în vedere că

— 1 000

distanța stratigrafică între acesta și primul nivel aurignacian este de aproximativ 2,50 m, ar fi dificil de interpretat efectuarea unei astfel de depuneri geologice în aproximativ 8 000 de ani (distanță în timp între finalul nivelului IV musterian și începutul estimat al nivelului I aurignacian), în timp ce o depunere de numai 20—50 cm a putut avea loc circa 4 000 de ani, cu atît mai mult cu cît nu se precizează existența posibilă a unor procese de eroziune, spălare etc. a sedimentului sau de depunere accelerată, specifică unui coluviu, dar nu și unei terasă.

La Mitoc-Valea Izvorului, începutul zonei de maximă concentrație a materialelor litice este sincron cu oscilația climatică Ohaba B, paralelizată cu Stiellfried B, iar datările ulterioare de C 14 converg spre exactitatea încadrării, dar această secvență este considerată posterioară locuirilor aurignaciene de la Bistricioara-Lutărie și Dirțu-Ceahlău, fiind asimilată cu nivelurile gravettiene din cele două stațiuni⁵⁰. După cum se știe deja, Aurignacianul de la Dirțu și Bistricioara-Lutărie (*anterioare* celui de la Valea Izvorului) se plasează între $25\,450 + 4\,450$ (Gx 9 415) și respectiv, $24\,100 \pm 1\,300$

— 2 850

(GrN — 10 529), iar Gravettianul din această ultimă așezare, la $23\,450 + 2\,000$ (Gx 8 727 — G)⁵¹.

— 1 450

Intrucît determinările efectuate pe criterii geocronologice pot fi mai aproape de vîrsta reală a locuirii decît concluziile desprinse din studiul utilajului litic, rezultă că, așa cum a opinat și Al. Păunescu, al doilea nivel de la Valea Izvorului poate aparține unei etape de început a Aurignacianului mijlociu⁵².

La Mitoc-Malul Galben, în afara caracteristicilor oferite de utilajul litic (încă insuficient din punct de vedere cantitativ și al diversificării), sîntem în posesia a *numai* două datări certe de C 14: $28\,910 \pm 480$ B. P. (GrN — 12 636) pentru nivelul de la adîncimea de 7,85 m, și $31\,850 \pm 800$ B. P. (GrN — 12 637) pentru acela identificat la 8,70 m. În lipsa unor determinări granulometrice și polinologice (în curs de efectuare), estimăm că ultimul nivel aurignacian ar putea corespunde oscilațiilor climatice Denekamp I și II /Arcy-Kesselt (Denekamp, $12-28\,860 \pm 260$ — GrN — 4 528; Zelzate 3— $28\,200 \pm 700$ — GrN — 4 783; Karrestobel, niv. G — $28\,650 \pm 300$ — GrN — 5 085; Mauern, niv D — $28\,265 \pm 325$ — GrN — 6 059), Stillfried B (Stillfried B — $28\,340 \pm 220$ — GrN — 2 533; Dolní Věstonice, niv. II/3 — $28\,300 \pm 300$ — GrN — 2 092) sau Briansk (Molodova V/9 — $28\,100 \pm 1\,000$ și $29\,650 \pm 1\,320$ — Ig. 15 a și 15 b). Nivelul datat la $31\,850 \pm 800$ ar putea fi contemporan cu începutul acelorași oscilații climatice, ori cu straturile aurignaciene din stațiunile Quina ($31\,400 \pm 350$ — GrN — 1 493), Les Cottés, niv. E ($31\,200 \pm 410$ — Gr.N — 4 509), Istállóskő, niv. 8 ($31\,540 \pm 600$ — GrN — 1 501)⁵³ etc. În acest context considerăm că primul nivel aurignacian de la Mitoc-Malul Galben ar putea să aparțină oscilației climatice Hengelo (interstadiul W 1-2), deci unei perioade de timp cuprinsă, pe baza datărilor de C 14, între $35\,600 \pm 900$ B. P. și $39\,600 \pm 900$ B. P.⁵⁴

În ceea ce privește primul nivel de la Cetățica I-Ceahlău, pe baza similitudinilor tehnico-tipologice, acest ansamblu ar putea fi contemporan cu locuirile de la Ripiceni-Izvor și cu partea superioară a celor de la Malul Galben-Mitoc.

⁴⁶ Al. Păunescu, Ana Conea, M. Cărciumaru, Venera Codarcea, Al. V. GROSSU, R. Popovici, *op. cit.*, p. 5 și urm.

⁴⁷ M. Cărciumaru, *Mediul geografic în pleistocenul superior și culturile paleolitice din România*, București, 1980, p. 114 și urm. M. Bitiri, M. Cărciumaru, *op. cit.*, 1980, p. 67, fig. 1.

⁴⁸ P. Allsworth-Jones, *The Szeletien and the transition from middle to upper Palaeolithic in Central Europe*, Oxford,

1986, tabel 1, nr. 47.

⁴⁹ Al. Păunescu, *op. cit.*, 1987, p. 87 și urm.

⁵⁰ M. Bitiri, M. Cărciumaru, *op. cit.*, 1980, p. 67, fig. 1.

⁵¹ Al. Păunescu, *op. cit.*, 1985, p. 240.

⁵² Idem, *op. cit.*, 1987, p. 99.

⁵³ P. Allsworth-Jones, *loc. cit.*

⁵⁴ *Ibidem*.

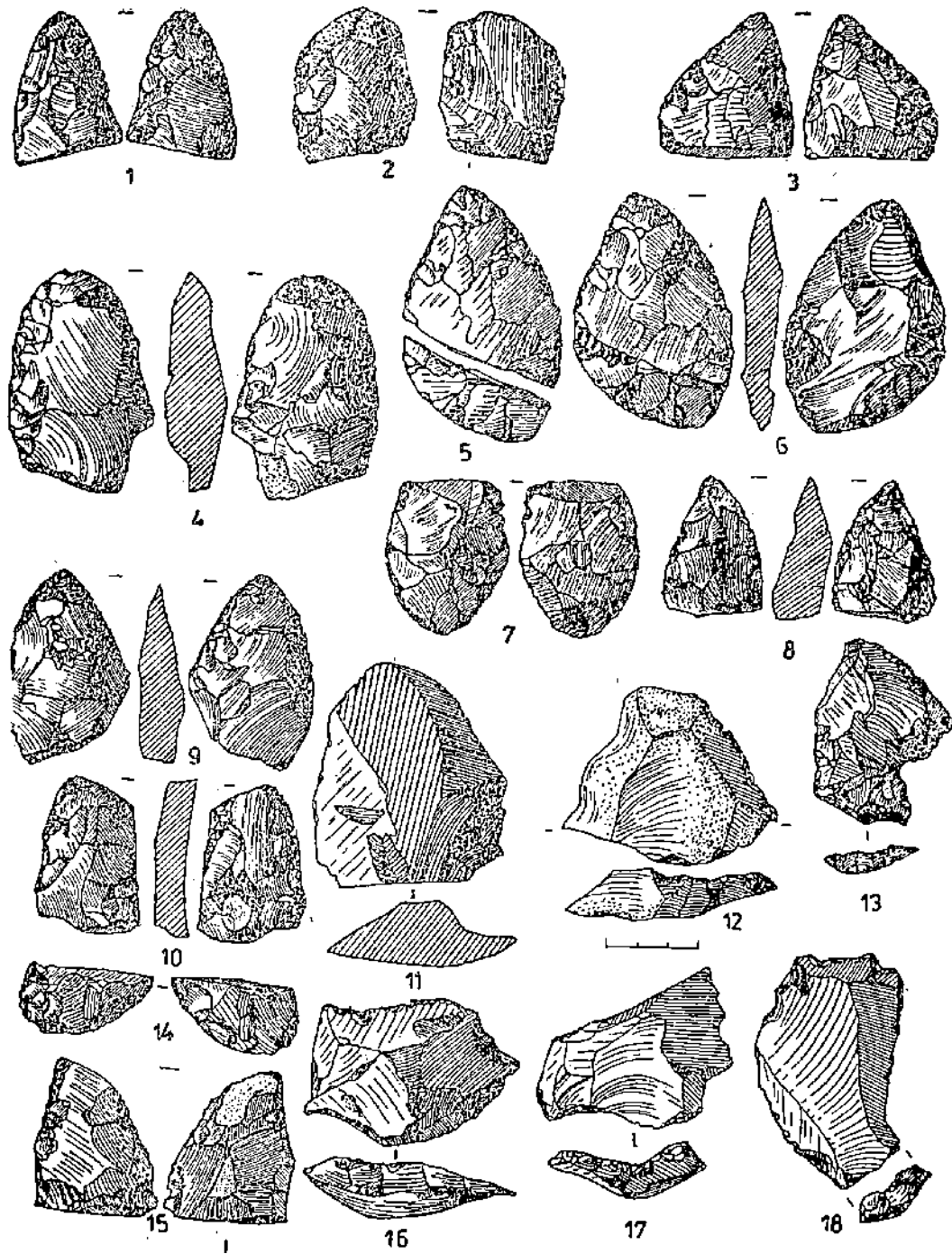

Fig. 4. Mîtoc-Valea Izvorului. 1-10, 14-15, piese cioplite bifacial; 11-13, 16-18, așchii (după M. Bitiri-Ciortescu).

În concluzie, considerăm că se cuvine a fi apreciată justețea opiniilor formulate de Al. Păunescu cu privire la începuturile paleoliticului superior din spațiul est-carpatic, originea locală a sa, ca și plasarea perioadei în care a avut loc procesul de evoluție tehnico-tipologică și cultural-cronologică între paleoliticul mijlociu și cel superior, spre 35 000 de ani B. P.⁶⁵ În lipsa unor determinări detaliate cu privire la complexele arheologice aparținând paleoliticului superior din alte zone geografice ale țării,

⁶⁵ Al. Păunescu, *op. cit.*, 1987, p. 99.

este dificil de precizat cu foarte multă certitudine căror etape le aparțin așezările sau nivelurile de locuire respective. Pe baza unor minuțioase studii tehnico-tipologice, s-a precizat atribuirea posibilă a locuirilor de la Vădastra-Dealul Cișmelei-Măgura Fetelor și Sadoveni-În Cot (La Stîncă) unor etape de început ale Aurignacianului din Cîmpia Română, respectiv Cîmpia Moldovei⁵⁶. În acest context apreciem că publicarea noilor rezultate la care s-a ajuns prin reluarea tuturor caracteristicilor (stratigrafie arheologică și geologică, analiza tehnico-tipologică a utilajelor litice etc.) principalelor așezări paleolitice din toate zonele geografice ale țării ar permite o mai aprofundată cunoaștere a paleoliticului mijlociu și superior, ca și racordările cele mai juste cu locuirile contemporane din zonele învecinate teritoriului României, ceea ce ar contribui la stabilirea marilor arii și faciesuri culturale europene. Astfel, prin publicarea exhaustivă a trăsăturilor pe care le comportă doar nivelele I a și I b de la Ripiceni-Izvor, ori a întregului utilaj litic de la Mitoc-Valea Izvorului, s-a putut evidenția existența unor similitudini cu unele așezări din zona pruto-nistrieană, care conțin forme bifaciale. Din acest punct de vedere nu este lipsită de importanță stabilirea unor largi spații geografice europene în care au avut loc etapele timpurii ale procesului de evoluție culturală și tehnico-tipologică dintre paleoliticul mijlociu și cel superior. Incluziunea teritoriului dintre Carpați și Prut într-un astfel de spațiu ce mai cuprinde încă zona dintre Alpi și Balcani⁵⁷ s-a putut face numai printr-o tot mai bună cunoaștere a paleoliticului românesc.

În acest cadru european se precizează că începuturile paleoliticului superior se caracterizează prin trei mari complexe litice, dintre care: a) industriile cu virfuri foliacee și b) industriile aurignacoide pot fi recunoscute și în stațiunile de pe Prut, de pe terasele Bistriței sau chiar din alte zone geografice⁵⁸, a căror prezență este interpretată ca o origine a lor în paleoliticul mijlociu și, respectiv, adaptarea grupelor umane la mediul natural, în noile condiții ecologice. Precizând însă faptul că, în general, pe plan continental începuturile Aurignacianului (considerat ca evoluție culturală și tehnico-tipologică) pot fi plasate între 38 000 și 36 000 B. P. constatăm că îndeosebi cele două complexe: Ripiceni-Izvor și Mitoc-Malul Galben se încadrează din toate punctele de vedere acestor caracteristici europene. Astfel, „Complexul Ripiceni-Izvor”, prin caracteristicile sale atât de pregnant musteriene constituie cea mai elocventă dovadă a evoluției locale. La rîndul său, „Complexul Malul Galben” prin numărul mare de gratoare carenate și raboturi, ca și prin cvasitotala absență a burinelor reprezintă fără îndoială, chiar și în stadiul actual al cercetărilor, aceeași evoluție din Musterianul de tradiție Levallois, dar fără bifaciale; un argument în plus îl poate constitui vîrsta de 36 000—38 000 B. P. pe care o estimăm pentru nivelul aurignacian de la adîncimea de 10,65 m. Perioada de tranziție între cele două etape paleolitice, stabilită de Al. Păunescu își dovedește justetea prin identitatea opiniilor exprimate de alți specialiști⁵⁹.

Stațiunile din zona Prutului Mijlociu sau de pe terasele Bistriței nu sînt singurele de pe teritoriul țării, în care caracteristicile arhaice ale utilajelor litice prezintă elemente atât de pregnante. Ne referim la stațiunile din Banat, din țara Oașului sau chiar din Transilvania, ale căror prime straturi de cultură conțin destul de multe unelte de tradiție musteriană în tehnică și tipologică.

Așezarea de la Gura Cheii-Rîșnov — locuirea considerată musteriană întrunește aceleași trăsături, dar reconsiderarea întregului complex ar putea aduce noi clarificări.

Din punct de vedere geologic, locuirea musteriană se află într-o serie de depuneri de culoare mai închisă la bază și mai deschisă spre partea superioară, aparținînd stadiului glaciar Würm II.

Materialul arheologic recoltat cu prilejul sondajului din 1959 (pe o suprafață de 24 mp) este alcătuit din: opt așchii cu talon diedru, unelte retușate oblice, altele cu retușe fine de utilizare; patru virfuri musteriene, dintre care două retușate; cinci lame, dintre care două macrolitice, retușate; mai multe piese atipice, provenite prin cioplirea uneltelor. Deci, în acest strat, cu grosimea de 0,45—0,63 m, s-au găsit doar 17 piese relativ tipice și 24 atipice⁶⁰, demonstrînd o locuire superficială, de foarte scurtă durată.

Pe baza cercetărilor ulterioare, efectuate în scopul recoltării probelor pentru determinări palinologice și de radiocarbon, s-a constatat că această locuire, aparținînd Musterianului final, s-a derulat în vremea oscilației climatice Ohaba A și a durat pînă la începutul oscilației climatice Ohaba B⁶¹ perioadă de timp în care sînt încadrate majoritatea locuirilor aurignaciene de pe teritoriul României.

Cronologia absolută aduce alte precizări cu privire la această locuire, jumătatea superioară a nivelului II musterian fiind datată la 29 700±1 700 B. P. (GrN — 11 019) și 30 450±300 B. P. (GrN — 1 400

⁵⁶ Ibidem, p. 98—99.

⁵⁷ K. Valoch, *Le début du Paléolithique supérieur en Moravie*, în *La genèse et l'évolution des cultures paléolithiques sur le territoire de la Roumanie*, Iași, 1987, p. 42.

⁵⁸ J. Hahn, *Les industries aurignaciennes dans le bassin du Haut Danube, IXe Congrès UISPP*, Coll. XVI: *L'Aurignacien en Europe*, Nice, 1976, p. 10—29, idem, *Recherches sur l'Aurignacien en Europe Centrale et Orientale*, în *L'Anthropologie*, 74, 3—4, p. 195—220; J. K. Kozłowski, *Sur l'interprétation des unités taxonomiques du Paléolithique*

supérieur, în Coll. Int.: *L'Aurignacien et le Gravettien (Péri-gordien) dans leur cadre écologique*, Nitza, 1980, p. 129.

⁵⁹ P. M. Dolnicanov, *Upper Pleistocene and Holocene Cultures of the Russian Plain and Caucasus: Ecology, Economy and Settlement Pattern*, *Advances in World Archaeology*, I 1982, p. 329 și urm.; C. Gamble, *The Palaeolithic Settlement of Europe*, Cambridge University Press, 1986, p. 191, 375.

⁶⁰ C. S. Nicolăescu-Plopșor, Al. Păunescu, I. Pop, *Săpăturile din peștera Gura Cheii-Rîșnov*, în *Materiale*, VIII, 1962, p. 113—118.

⁶¹ M. Cărciumaru, *op. cit.*, 1980, p. 105.

13 008)⁶², sfârșitul acestei locuiri putând fi plasat într-o etapă ulterioară celei precizate de analizele de C 14. Pe baza acestor observații, și luându-se în considerație încadrarea culturală inițială (Musterian întârziat) s-a emis opinia, corectă, privind existența unei contemporaneități între locuirile aparținând paleoliticului mijlociu și celui superior din diverse zone geografice ale țării noastre⁶³. În aceeași măsură însă, toate aceste date de ordin arheologic și geocronologic ar putea permite încadrarea locuirii respective la începuturile paleoliticului superior, în Aurignacianul inferior, deci în aceeași vreme în care au evoluat locuirile de la Cetățica I-Ceahlău, Ripiceni-Izvor, Mitoc-Malul Galben și Bușag⁶⁴. Precizăm că, la numărul relativ insuficient de unelte tipice descoperite în stratul de cultură atribuit Musterianului final de la Gura Cheii-Rișnov se adaugă natura materiei prime, care a imprimat acestui utilaj o notă de accentuată arhaicitate, caracter specific și altor locuiri în care s-au utilizat cuarțul și cuarțitele. În noua atribuire culturală pe care o propunem, avem în vedere faptul că nivelurile aurignaciene timpurii de la Cetățica I-Ceahlău și Ripiceni-Izvor, care conțin mai multe elemente de factură musteriană decît locuirea de la Gura Cheii-Rișnov, sînt încadrate tot în Würm II, iar datările de C 14 din această ultimă stațiune confirmă determinările geocronologice anterioare.

Încadrarea acestei descoperiri în noul cadru propus de noi ar putea constitui un nou argument privind plasarea începuturilor paleoliticului superior din România sub limita tradițională de aproximativ 30 000—32 000 de ani, spre 35 000—36 000 B. P., așa cum tinde să se accepte de către specialiștii români⁶⁵ și din alte țări⁶⁶.

OBSERVATIONS CONCERNANT LE COMMENCEMENT DU PALÉOLITHIQUE SUPÉRIEUR DANS LA ZONE DU PRUT MOYEN

RÉSUMÉ

La genèse et l'évolution de l'Aurignacien sur le territoire de la Roumanie représente une constante dans les préoccupations des spécialistes roumains dans le domaine de l'archéologie du paléolithique. On a élaboré de nombreuses études, dans lesquelles l'on a pris en considération les observations concernant la stratigraphie géologique et archéologique, la technique et la typologie des outils, les complexes d'habitation, corroborées avec les résultats offerts par les disciplines complémentaires : les analyses palynologiques et de C 14 etc.

Le passage du paléolithique moyen à celui supérieur sur le territoire de la Moldavie ou de la Roumanie a été amplement analysé dans les deux dernières études publiées par Al. Păunescu et M. Bitiri-Ciortescu.

Si l'évolution locale de l'Aurignacien, à partir d'un fond mustérien tardif n'est plus mise en doute, les opinions des spécialistes sont partagées quant à la période temporelle et l'endroit où apparaissent les premières manifestations aurignaciennes. De la sorte, certaines études situent ce moment à Mitoc-Valea Izvorului, pendant l'oscillation climatique Ohaba B=Stieffried B, en précisant l'existence des certains processus d'érosion qui ont déterminé l'aspect disparate de l'outillage lithique. D'autres études prennent en considération l'habitation aurignacienne de Ripiceni-Izvor, datée la 28.420 ± 400 B. P. (Bln.—809) et celle de Cetățuia I — Ceahlău considérée ca quelque sorte contemporaine à la première.

L'auteur analyse toutes les caractéristiques des habitations aurignaciennes qui se trouvent dans quatre stations: Ripiceni-Izvor, Mitoc—Valea Izvorului, Mitoc—Malul Galben et Cetățuia I — Ceahlău dans le but d'identifier le niveau d'habitation le plus ancien, avec des éléments spécifiques pour la fin du paléolithique moyen et le commencement du paléolithique supérieur. Partant de ces analyses, l'on apprécie que le premier niveau d'habitation aurignacienne de la zone du Prut Moyen peut être considéré le niveau de Mitoc—Malul Galben, identifié à une profondeur de 10,50—10,65 m, et dont on estime la situation géochronologique pendant l'oscillation climatique Hengelo, ayant en vue le fait que d'autres couches de culture, situées à 7,85 et 8,70 m ont été datées à 28.910 ± 480 B. P. (GrN—12636) et à 31.850 ± 800 B.P. (GrN—12637). Vu l'analyse des outillages lithiques et des observations stratigraphiques, l'on considère que l'habitation de Cetățuia I—Ceahlău (le niveau inférieur) pourrait être contemporain avec le premier niveau de Mitoc—Malul Galben. Aussi, on estime que le soi-disant „Moustérien tardif” de Gura Cheii—Rișnov, daté à 29.700 ± 1 700 B.P. (GrN—11019) et à 30.450 ± 300 B.P. (GrN—13008) pourrait également appartenir à l'une des premières habitations aurignaciennes, où l'on garde d'évidentes traditions mustériennes en technique et typologie, moins prégnantes qu'au premier niveau aurignacien de Ripiceni—Izvor.

Traduit par MICHAELA SPINEI

LÉGENDE DES FIGURES

Fig. 1. Mitoc—Malul Galben. 1—9, Aurignacien inférieur. Outils en silex.

Fig. 2. Cetățica I—Ceahlău. 1—18, Aurignacien inférieur. Pièces lithiques (d'après C. S. Nicolăescu-Ploșșor, Al. Păunescu, Fl. Mogoșanu).

Fig. 3. Ripiceni—Izvor. Pièces en silex. 1—2, 4—6, 9, 12—14, niveau aurignacien Ia; 3, 7—8, 10—11, 15—16, niveau aurignacien Ib (d'après Al. Păunescu).

Fig. 4. Mitoc—Valea Izvorului. 1—10, 14—15, pièces en silex—bifaces; 11—13, 16—18, éclats (d'après M. Bitiri-Ciortescu).

⁶² Al. Păunescu, *op. cit.*, 1987, p. 99.

⁶³ M. Cărciumaru, *op. cit.*, 1980, p. 236 și urm.

⁶⁴ M. Bitiri, *Așezarea paleolitică de la Bușag (Date preliminare)*, în *Marmația*, II, Baia Mare, 1971, p. 11; M. Bitiri, M. Cărciumaru, *Așezarea paleolitică de la Bușag și mediul său*

natural, în *Marmația*, V—VI, Baia Mare, 1979—1981, p. 79 și urm.

⁶⁵ Al. Păunescu, *op. cit.*, 1987, p. 99.

⁶⁶ D. de Sonneville-Bordes, *Culture et milieux d'Homme sapiens sapiens en Europe*, Coll. Int. du C.N.R.S. Nr. 592, *Les processus de l'humanisation*, p. 115.